

Aktywność zawodowa kobiet zamężnych w Płocku

(na podstawie danych NSP 1970 r.)

Wprowadzenie

W „Notatkach Płockich” nr 26/1963¹⁾ autor przedstawił rozwój aktywizacji zawodowej mężatek w Płocku w okresie od 1931 do 1960 r. analizując bardziej szczegółowo okres 1950—1960. W oparciu o dane Narodowego Spisu Powszechnego ustalono, że w Płocku w 1950 r. poza rolnictwem było czynnych zawodowo około 17,5% kobiet zamężnych, zaś w 1960 r. odsetek czynnych zawodowo mężatek wynosił już 34%. W związku z kontynuacją badań nad aktywizacją zawodową kobiet zamężnych i przeobrażeniami rodziny w Płocku, prowadzonymi w ramach prac badawczych PAN, podjęte zostały prace (drugi etap badań) dotyczące między innymi poziomu i struktury aktywizacji zawodowej kobiet w okresie 1960—1970. Niektóre wyniki dokonanej analizy przedstawione są w niniejszym artykule²⁾.

Aktywność zawodowa mężatek w Płocku w 1970 r.

Według danych Spisu Powszechnego 1970 r. w Płocku, w działach pozarolniczych było czynnych zawodowo 11,6 tys. kobiet w wieku 15—59 lat, co stanowiło około 38% ogółu kobiet utrzymujących się z pracy w działach pozarolniczych. Wśród czynnych zawodowo kobiet było 7,8 tys. kobiet zamężnych mieszkających z mężem, co stanowiło około 58% ogółu kobiet zamężnych w wieku 15—59 lat, utrzymujących się z pracy w działach pozarolniczych. Wynika z powyższego, że w minionym dziesięcioleciu 1960—1970 zaszły istotne zmiany w zakresie liczby czynnych zawodowo mężatek oraz we wskaźniku ich aktywności zawodowej³⁾.

W 1960 było czynnych zawodowo około 3 tys. mężatek w wieku 15—59 lat, a wskaźnik aktywności zawodowej wynosił 34%, zaś w 1970 r. analogiczne dane wynosiły odpowiednio 7,8 tys. i prawie 58%. W ciągu 10 lat liczba czynnych zawodowo mężatek wzrosła ponad 2,5 raza, a odsetek czynnych zawodowo mężatek zwiększył się o 24%.

Wyżej przedstawione ogólne wyniki orientują o skali i poziomie aktywności zawodowej mężatek, jednakże zarówno z punktu widzenia poznawczego oraz praktycznego istotne jest stwierdzenie, jak przedstawia się aktywność zawodowa mężatek z punktu widzenia poszczególnych cech, a mianowicie wieku, liczby dzieci i wieku najmłodszego dziecka. O powiązaniach pomiędzy tymi cechami a poziomem aktywności zawodowej mężatek piszemy poniżej.

Wiek mężatek a ich aktywność zawodowa

Z tablicy 1 wynika, że wiek jest cechą, która różnicuje poziom aktywności zawodowej mężatek. W najmłodszej grupie mężatek (do 24) odsetek czynnych zawodowo wynosi prawie 57%, następnie stopniowo wzrasta i w grupie wieku 35—39 lat osiąga poziom najwyższy — 66%, po czym spada do poziomu 32% w najstarszej grupie wieku. Konfrontując te dane z wynikami NSP 1970 dla ogółu miast w Polsce, możemy stwierdzić, że rozkład aktywności zawodowej przedstawiony w tablicy 1 wykazuje cechy prawidłowe, zgodnie z tendencją występującą we wszystkich miastach w Polsce⁴⁾.

W związku z tablicą 1 należy również podkreślić, że w ogóle poziom aktywności zawodowej mężatek w Płocku jest wysoki — 58%, jednakże jest on o 11% niższy niż przeciętny odsetek dla miast w Polsce, który wynosi prawie 69%⁵⁾. Jest to między innymi wynikiem tego, że również w 1960 r. poziom aktywności zawodowej mężatek w Płocku wynoszący 34% był niższy o około 11% od średniego odsetka dla miast polskich, który wynosił 48%⁶⁾. Mimo silnego wzrostu rozwoju aktywności zawodowej mężatek w Płocku w minionym dziesięcioleciu różnica w poziomie aktywności mężatek w Płocku i w miastach Polski, jaka istniała w 1960 r., utrzymała się. Jest to wynikiem tego, że osiągnięty w okresie 1960—1970 rozwój aktywności zawodowej mężatek w miastach polskich jest również bardzo wysoki, dochodzi do 69%.

Mężatki czynne zawodowo według wieku i liczby dzieci

Wyniki dotychczasowych badań nad zatrudnieniem kobiet i rodziną wykazują, że liczba dzieci w rodzinie jest istotną zmienną, wpływającą na zróżnicowanie poziomu aktywności zawodowej matek⁷⁾.

Zarówno badania statystyczne jak i socjologiczne wykazują, że w miarę wzrostu liczby dzieci w rodzinie spada odsetek mężatek czynnych zawodowo. Podobną tendencję wykazują dane NSP 1970, dotyczące Płocka.

W Płocku w 1970 r. na ogólną liczbę 7,8 tys. mężatek czynnych zawodowo było około 1,8 tys. bezdzietnych i około 6,0 tys. posiadających dzieci do lat 16 wspólnie zamieszkałe. Z tego wynika, że wśród czynnych zawodowo mężatek było 23% bezdzietnych i około 77% dzietnych. Zdecydowaną większość wśród czynnych zawo-

Mężatki w wieku 15—59 czynne zawodowo poza rolnictwem według wieku i liczby dzieci^{a)}

Wiek w latach	Odsetek mężatek czynnych zawodowo:			
	Bezdzietnych	z 1 dzieckiem	z 2 dziećmi	z 3 i więcej dziećmi
do 24	67,2	59,4	35,3	20,6
25—29	79,3	72,5	50,9	30,2
30—34	73,1	76,2	64,2	43,8
35—39	72,8	72,3	66,1	56,7
40—44	60,6	59,7	60,9	49,0
45—49	55,0	50,8	57,3	49,3
50—54	44,9	49,8	47,6	36,4
55—59	30,5	47,3	22,2	—
Razem	53,6	64,1	58,3	46,8

a) Dzieci do 16 lat wspólnie zamieszkałe.

Źródło: Obliczono na podstawie NSP 1970.

Dzieje się tak dlatego, że kobiety mające więcej dzieci wracają do pracy, którą przerwały z urodzeniem dzieci, względnie podejmują pracę po raz pierwszy, dopiero wówczas, gdy dzieci są już odchowane, a często wtedy, gdy najstarsze są już w wieku 14—16 lat i zapewniają pomoc w opiece nad młodszymi dziećmi.

Omówione wyżej trzy kwestie dotyczące relacji wskaźników czynnych zawodowo mężatek bezdzietnych i z jednym dzieckiem, spadku odsetka czynnych zawodowo matek w miarę wzrostu liczby dzieci w rodzinie oraz zróżnicowania aktywności zawodowej matek bezdzietnych i dzietnych w zależności od ich wieku przedstawiały się podobnie jak w 1960 r., z tą jednak różnicą, że w 1970 r. relacje te układają się na wyższym poziomie aktywności zawodowej mężatek. Należy też tu podkreślić, że omówione wyżej tendencje i zależności są zgodne w ogólnym ich kierunku z tendencjami, które widoczne są z analizy danych spisu 1970 r. dla ogółu miast w Polsce⁸⁾.

Wiek najmłodszego dziecka a aktywność zawodowa matki

W spisach powszechnych 1950 i 1960 r. nie uwzględnione były informacje dotyczące wieku najmłodszego dziecka matek pracujących jak i nie pracujących. Spis 1970 wypełnił tę lukę, dostarczając cennego materiału umożliwiającego znacznie pełniejszą analizę procesu aktywizacji zawodowej na tle problematyki macierzyństwa i funkcjonowania rodziny współczesnej.

W Płocku w 1970 r. wśród ogółu czynnych zawodowo mężatek dzietnych było: posiadających najmłodsze dzieci w wieku: do 2 lat — 26%; w wieku 3—6 lat — 26% oraz od 7—16 lat — 48%. W sumie więc około 52% mężatek

dowo mężatek stanowią więc mężatki dzietne, które łączą obowiązki macierzyńskie z pracą zawodową.

Tablica 1

Mężatki w wieku 15—59 lat czynne zawodowo poza rolnictwem w 1970 r. według wieku

(w odsetkach)

Wiek w latach	Ogólna liczba mężatek	w tym czynne zawodowo	
		Liczba	%
do 24	1967	1114	56,6
25—29	2217	1349	60,8
30—34	2316	1424	64,1
35—39	2048	1351	66,0
40—44	1779	1050	59,0
45—49	1455	778	53,5
50—54	846	390	46,1
55—59	778	252	32,0
Razem	13416	7768	57,9

Źródło: NSP 1970

Wskaźniki aktywności zawodowej mężatek według liczby dzieci, przedstawione w tablicy 2 wykazują, że:

— aktywność zawodowa mężatek bezdzietnych (54%) jest niższa od poziomu aktywności zawodowej mężatek z jednym dzieckiem (64%). Wynika to głównie stąd, że wśród mężatek bezdzietnych należących do dwóch najstarszych grup wieku wskaźniki aktywności zawodowej są niższe niż dla analogicznych grup mężatek posiadających jedno dziecko;

— wskaźniki aktywności zawodowej mężatek dzietnych zmniejszają się w miarę wzrostu liczby dzieci, w rodzinie. Wśród mężatek z jednym dzieckiem pracowało 64%, z dwojgiem dzieci ponad 58%, a z trojgiem i więcej około 47%. Wskazuje to, że w miarę zwiększania się obowiązków opiekuńczych i wychowawczych coraz trudniej kobietom łączyć te obowiązki z pracą zawodową;

— wiek mężatek wpływa na zróżnicowanie wskaźników ich aktywności zawodowej dotyczy to mężatek bezdzietnych jak i posiadających różną liczbę dzieci. Ogólnie można powiedzieć, że wśród bezdzietnych szczyt aktywności zawodowej przypada na lata 25—39, podobnie jak kobiet z jednym dzieckiem.

Wśród mężatek z dwojgiem dzieci stosunkowo najwięcej czynnych zawodowo jest wśród tych, które są w wieku 30—39 lat, natomiast wśród mężatek z trojgiem i więcej dzieci najwyższe odsetki czynnych zawodowo są wśród kobiet będących w wieku 35—49 — najwyższy wskaźnik czynnych zawodowo w tej grupie jest wśród kobiet w wieku 35—39 lat — prawie 57%.

Uogólniając powyższe można stwierdzić, że w miarę jak zwiększa się liczba dzieci w rodzinie, szczyt aktywności zawodowej mężatek przesuwa się w kierunku starszych grup wieku.

Mężatki dietne^{a)} w wieku 15—59 lat czynne zawodowo poza rolnictwem według liczby dzieci i wieku najmłodszego dziecka

(w odsetkach)

Wiek najmłodszego dziecka w latach	Odsetek mężatek czynnych zawodowo			
	Razem	W tym posiadających dzieci		
		1	2	3 i więcej
0—2	55,8	65,6	51,5	33,9
3—6	59,3	66,3	58,8	43,3
7—16	61,3	61,2	61,8	60,1
Razem	59,3	64,1	58,3	46,8

^{a)} Mężatki z dziećmi do 16 lat wspólnie zamieszkałymi.

Źródło: Obliczono na podstawie danych NSP 1970.

Zakończenie

czynnych zawodowo posiadało dzieci w wieku do 7 lat i łączyło obowiązki macierzyńskie i domowe z pracą zawodową. Nie jest to oczywiście nowość, wiemy o tym od dawna z wcześniejszych wyników badań i obserwacji życia codziennego, lecz zaakcentowanie tej sprawy jest tu istotne z racji problemów społecznych, jakie się z tym wiążą. Mianowicie chodzi o dopasowanie infrastruktury socjalnej i usług, do rozwijających się nowych potrzeb matek i rodzin wynikających z faktu łączenia macierzyństwa i pracy zawodowej.

Wiek najmłodszego dziecka wpływa na częstotliwość aktywności zawodowej matki. Z danych tablicy 3 wynika, że w miarę jak wzrasta wiek najmłodszego dziecka, wzrasta również odsetek matek czynnych zawodowo. Zależność ta występuje nie tylko wówczas, gdy bierzemy pod uwagę ogół dietnych matek lecz również wówczas, gdy uwzględnimy grupy mężatek według liczby posiadanych dzieci.

Przytoczone w tablicy 3 dane wskazują, że różnica pomiędzy odsetkiem dla ogółu czynnych zawodowo matek z najmłodszymi dziećmi i najstarszymi jest stosunkowo mała, wynosi zaledwie 5,5%. Zaś wysoki odsetek czynnych zawodowo matek mających dzieci do 2 lat, wskazuje, że aktualnie większość mężatek, pracujących w Płocku nie przerywa pracy po urodzeniu dziecka lecz łączy macierzyństwo i pracę. Wskazuje to, że dominujący w latach 60-tych wzór zachowania mężatek wobec pracy po urodzeniu dziecka, ustalony przez autora w badaniach w środowisku płockim, ma cechy trwałości. Stwierdzono wówczas, że zaledwie 20% spośród pracownic zamężnych rodzających dziecko rezygnowało z pracy po zakończeniu urlopu macierzyńskiego, pozostałe 80% mężatek kontynuowało pracę zawodową⁹⁾. W pierwszych dwóch — trzech latach po zakończeniu urlopu macierzyńskiego — rezygnuje z pracy, zaś część spośród tych, które zrezygnowały, wraca do pracy.

W zatrudnieniu matek z małymi dziećmi odbywa się więc ciągle proces wymiany — jedne przerywają pracę, inne wracają do pracy. Dzięki właśnie zjawisku późniejszych rezygnacji odsetek matek czynnych zawodowo z najmłodszymi dziećmi jest stosunkowo niższy od odsetka mężatek wracających do pracy po urlopie macierzyńskim, jaki ustalono w 1963 r.

W 1970 r. w Płocku było czynnych zawodowo stosunkowo mniej matek mających najmłodsze dziecko w wieku do 2 lat (57%) niż średnio w miastach polskich (64%), jednakże różnica nie jest wielka i wynika ona przede wszystkim stąd, że w ogóle poziom aktywności zawodowej mężatek w Płocku jest — o czym już mówiliśmy — niższy od przeciętnego odsetka dla ogółu miast polskich (69%). W Płocku jest również stosunkowo niższa aktywność mężatek mających dzieci starsze, tj. w wieku 3—6 lat i 7—16 lat niż średnio w miastach polskich — różnice są rzędu 10% na rzecz ogółu miast polskich.

Przedstawione wyżej dane charakteryzujące poziom aktywności zawodowej mężatek w 1970 r. dowodzą, że w Płocku aktywność zawodowa mężatek jest dziś zjawiskiem masowym — pracuje około 59% mężatek w wieku zdolności do pracy, jest to znacznie więcej niż było w 1960 r. — wówczas pracowało zawodowo około 34% mężatek. W Płocku, podobnie jak w innych miastach polskich i w ogóle w Polsce, na wzrost aktywności zawodowej mężatek oddziałują podobne czynniki. Najogólniej biorąc można je pogrupować w następujące zespoły, mianowicie: rozwój społeczno-gospodarczy miasta stwarzający zapotrzebowanie na pracę, wzrost przeciętnego poziomu wykształcenia kobiet, co ułatwia podejmowanie pracy, rozwój instytucji zajmujących się opieką nad dziećmi pracujących matek, kształtowanie się nowych wzorów ról kobiet i funkcjonowania rodziny współczesnej, oraz motywy materialne i niematerialne skłaniające kobiety do pracy zawodowej. Wyżej wymienione czynniki w sumie kształtują dynamiczny proces rozwoju aktywności zawodowej kobiet zamężnych poza rolnictwem, który uznać należy jako jeden z charakterystycznych procesów dokonujących się w Polsce Ludowej. Obserwując rozwój zjawiska aktywizacji zawodowej mężatek dochodzimy do wniosku, że osiągnięty aktualnie jej poziom jest tylko jednym z etapów i oczekiwać można, że w bieżącym dziesięcioleciu nastąpi dalszy wzrost wskaźnika czynnych zawodowo mężatek. Dotyczy to także Płocka, w którym rezerwy siły roboczej wśród mężatek są dziś większe niż przeciętnie w miastach polskich.

Na tle ogólnego rozwoju aktywności zawodowej mężatek bardzo wyraźnie akcentuje się sprawa pracy matek dietnych. Łączenie pracy i macierzyństwa stało się zjawiskiem bardzo częstym. Szczególną uwagę należy zwrócić jednak na wysoką aktywność zawodową młodych

matek, których zdecydowana większość posiada małe dzieci. W Płocku mężatek w wieku 25—44 lata pracowało w 1970 r. 60%—66% a ta kategoria kobiet jest równocześnie najbardziej obciążona obowiązkami rodzinnymi.

Stwierdziliśmy również, że spośród kobiet mających dzieci do 2 lat pracowało zawodowo ponad połowę (56%) a spośród mężatek mających dzieci w wieku 4—6 lat pracowało prawie trzy piąte (59%). Coraz częstsze łączenie przez mężatki roli macierzyńskiej i zawodowej nie może pozostać obojętne dla polityki społecznej,

której zadaniem jest między innymi zaspokojenie nowych potrzeb rodziny jakie powstają w związku z zawodowym uaktywnieniem się kobiet zamężnych. Sprawna realizacja tych zadań wymaga dalszego rozwoju urządzeń służących rodzinie. Nie chodzi tu oczywiście tylko o tradycyjnie wymieniane żłobki i przedszkola lecz o instytucje szeroko pojęte, ułatwiające pracę kobiecie w gospodarstwie domowym a także udogodnienia w pracy zawodowej i formach zatrudnienia.

PRZYPISY

- 1) Por. A. Kurzynowski — Praca zawodowa mężatek w Płocku; Notatki Płockie 26/1963.
- 2) W artykule wykorzystano dane NSP 1970 dotyczące aktywności zawodowej kobiet w Polsce, opracowane przez GUS na zamówienie Instytutu Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN.
- 3) Należy wyjaśnić, że sposób ujmowania w spisie mężatek czynnych zawodowo był różny w 1960 r. i 1970 r. W 1960 r. spisywano mężatki według stwierdzenia, „Że jest mężatką”, zaś w 1970 r. zastosowano niejako dodatkową cechę „zamieszkiwanie z mężem”. Stąd też mężatki, które nie mieszkają z mężem były w 1970 r. zaliczane do kategorii niezamężnych. Różnice w sposobie spisywania w 1960 i 1970 mogą mieć pewien wpływ na ostateczny kształt wskaźników aktywności zawodowej mężatek, jednakże różnice spowodowane tym czynnikiem są znikome.
- 4) Por. Adam Kurzynowski — Aktywność zawodowa kobiet zamężnych na podstawie wyników NSP 1970 — Biuletyn IGS 2/1973.
- 5) Tamże.
- 6) Por. Adam Kurzynowski — Aktywizacja zawodowa kobiet zamężnych w Płocku w latach 1931—1960, PAN, Warszawa 1963.
- 7) Por. J. Piotrowski — Praca zawodowa kobiety a rodzina, KiW, Warszawa 1963 oraz A. Kurzynowski — Ciągłość pracy a macierzyństwo, PWE Warszawa 1967.
- 8) Por. A. Kurzynowski — Aktywność zawodowa kobiet zamężnych na podstawie wyników NSP 1970 r., Biuletyn IGS 2/1973.
- 9) Por. A. Kurzynowski — Aktywizacja zawodowa kobiet zamężnych w Płocku w latach 1931—1960, PAN, Warszawa 1963, s. 60.

KOMUNIKAT KOMISJI WYDAWNICZEJ TNP

Ukazała się w sprzedaży praca
STANISŁAWA RYSZARDA DOBROWOLSKIEGO
pt.:

MAZOWIECKIE RYTMY

ANTOLOGIA POEZJI O MAZOWSZU

Książka liczy 160 stron druku formatu A5, z licznymi rysunkami
Edwarda Papierskiego. Nakład 1500 egzemplarzy, cena 20,— zł.

Książka jest do nabycia

W KSIĘGARNIACH PŁOCKICH I W BIURZE TNP —
Płock, Plac Narutowicza nr 8, telefon: 26-04.